

Evert Vedung

Grönt för miljöpartiet

Nya partier bildas när existerande partipolitiska alternativ gravt misslyckas i någon medborgargrups ögon. Miljöpartiet i Sverige grundades i protest mot det etablerade fempartisystemets behandling av kärnkraftsmotståndet. Centerpartiet misslyckades i slutet av 1970-talet att kanalisera stora väljargrupperns oro för kärnkraften till robusta beslut i statsledningen. Och kärnkraftsmotståndarna lyckades inte vinna folkomröstningen beroende på socialdemokraternas, folkpartisternas och moderaternas manipulerande med omröstningsalternativen.

Itidigare val har miljöpartiet befunnit sig i en mystisk belägenhet. Partiet har legat högt i opinionsmätningar före valen och lyckats väl i kommunalvalen men misslyckats i rigsdagsvalen. Lösningen på detta mysterium är att miljöpartiet inte haft någon »kamrat fyra procent«.

När väljarna 1988 gav grönt ljus för miljöpartiet berodde det på dels miljöfrågornas höga placering på agendan, dels förakt för den etablerade politiken.

Miljöpartiet grundades den 19 september 1981. Partiets uppkomst förklaras av det sätt på vilket det etablerade svenska fempartisystemet hanterade framväxten under 1950- och 1960-talen över hela västvärlden av en ny uppsättning problem – ofta kallade ekologifrågor, miljöfrågor eller postmaterialistiska frågor.¹

Den traditionella politikens misslyckande och miljöpartiets uppkomst

Den nya postmaterialistiska idéströmningen har inriktats på ett brett spektrum av problem och antagit många organisatoriska former. Sociologen Mats Friberg har hävdats att den tidigaste katalysatorn för det postmaterialistiska värdesystem i Sverige var antikärnvapenrörelsen på 1950-talet. Ett annat uttryck för denna tidsanda var kvinnofrigörelsen, som i Sverige sköt ny fart genom Eva Mobergs bok *Kvinnor och människor*, 1961 (Friberg & Galtung, 1982. Se även Ahlmark, 1965).

Ytterligare ett framträdande intresseområde på 1960-talet var den hotande miljöförstörelsen, kombinerad med ett stigande intresse för hushållning med naturresurser. En startpunkt för detta i Sverige var Rachel Carsons *Tyst vår*, som kom ut 1962. I mitten av 1960-talet utbröt en livlig offentlig debatt om kvicksilver i insjöfisk, en kontrovers som går under benämningen »kvicksilvergäddan« (Edfeldt, 1969; ang. Carson, se Erlander, 1979: 158). År 1967 utkom Hans Palmstiernas *Plundring, svält, förgiftning*.

En annan tidig katalysator för det svenska miljöengagemanget var frågan om fortsatt utbyggnad av de stora norrländska älvarna. Särskilt planerna på att exploatera Vindelälven, Kaitumsystemet inom Kalixälvens vattenområde samt Mellanljusnan under sent 1960-tal och tidigt 1970-tal utlöste heta offentliga debatter, riksdagsbeslut och utomparlamentariska aktioner.

I anslutning till den utbredda oron för miljön – som tog ny fart i samband med den arabiska oljekrisen 1973 – började organiserade miljö- eller alternativrörelser

Evert Vedung

Grönt för miljöpartiet

Nya partier bildas när existerande partipolitiska alternativ gravt misslyckas i någon medborgargrups ögon. Miljöpartiet i Sverige grundades i protest mot det etablerade fempartisystemets behandling av kärnkraftsmotståndet. Centerpartiet misslyckades i slutet av 1970-talet att kanalisera stora väljargrupperns oro för kärnkraften till robusta beslut i statsledningen. Och kärnkraftsmotståndarna lyckades inte vinna folkomröstningen beroende på socialdemokraternas, folkpartisternas och moderaternas manipulerande med omröstningsalternativen.

Itidigare val har miljöpartiet befunnit sig i en mystisk belägenhet. Partiet har legat högt i opinionsmätningar före valen och lyckats väl i kommunalvalen men misslyckats i rigsdagsvalen. Lösningen på detta mysterium är att miljöpartiet inte haft någon »kamrat fyra procent«.

När väljarna 1988 gav grönt ljus för miljöpartiet berodde det på dels miljöfrågornas höga placering på agendan, dels förakt för den etablerade politiken.

Miljöpartiet grundades den 19 september 1981. Partiets uppkomst förklaras av det sätt på vilket det etablerade svenska fempartisystemet hanterade framväxten under 1950- och 1960-talen över hela västvärlden av en ny uppsättning problem – ofta kallade ekologifrågor, miljöfrågor eller postmaterialistiska frågor.¹

Den traditionella politikens misslyckande och miljöpartiets uppkomst

Den nya postmaterialistiska idéströmningen har inriktats på ett brett spektrum av problem och antagit många organisatoriska former. Sociologen Mats Friberg har hävdats att den tidigaste katalysatorn för det postmaterialistiska värdesystem i Sverige var antikärnvapenrörelsen på 1950-talet. Ett annat uttryck för denna tidsanda var kvinnofrigörelsen, som i Sverige sköt ny fart genom Eva Mobergs bok *Kvinnor och människor*, 1961 (Friberg & Galtung, 1982. Se även Ahlmark, 1965).

Ytterligare ett framträdande intresseområde på 1960-talet var den hotande miljöförstörelsen, kombinerad med ett stigande intresse för hushållning med naturresurser. En startpunkt för detta i Sverige var Rachel Carsons *Tyst vår*, som kom ut 1962. I mitten av 1960-talet utbröt en livlig offentlig debatt om kvicksilver i insjöfisk, en kontrovers som går under benämningen »kvicksilvergäddan« (Edfeldt, 1969; ang. Carson, se Erlander, 1979: 158). År 1967 utkom Hans Palmstiernas *Plundring, svält, förgiftning*.

En annan tidig katalysator för det svenska miljöengagemanget var frågan om fortsatt utbyggnad av de stora norrländska älvarna. Särskilt planerna på att exploatera Vindelälven, Kaitumsystemet inom Kalixälvens vattenområde samt Mellanljusnan under sent 1960-tal och tidigt 1970-tal utlöste heta offentliga debatter, riksdagsbeslut och utomparlamentariska aktioner.

I anslutning till den utbredda oron för miljön – som tog ny fart i samband med den arabiska oljekrisen 1973 – började organiserade miljö- eller alternativrörelser

växa fram över hela Västeuropa i början av 1970-talet. Av särskilt intresse var framgångarna för nyligen bildade ekologiska partier och alternativa listor i de nordvästeuropeiska grannländerna. Vid valet till europaparlamentet i mars 1979 erhöll den alternativa politiska alliansen (SPV) 3,2 procent av rösterna. Och i januari 1980 bildades De gröna i Västtyskland (Shoonmaker, 1988: 41 ff.).

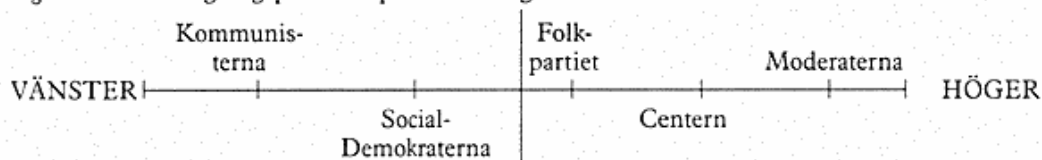
Från och med 1972 grundades också i Sverige lokala gröna eller alternativa partier i åtskilliga av landets kommuner. Särskild uppmärksamhet väckte Stockholmspartiet, som några månader efter bildandet vid valet 1979 lyckades erövra tre fullmäktigemandat i landets största stad.² På nationell nivå lyckades emellertid fempartisystemet hantera de nya miljöfrågorna utan alltför stora svårigheter.

Av avgörande betydelse var emellertid en andra, mer specifik inspirationskälla: kärnkraftsfrågan. Även antikärnkraftsrörelsen kan ses som en del av en mer generell våg, som svepte fram över hela den västliga världen på 1970-talet. Avgörande för grundandet av miljöpartiet de gröna var emellertid det sätt på vilket kärnkraftsfrågan hanterades av det bestående svenska politiska systemet, särskilt av centerpartiet i regeringställning 1976-1978 och socialdemokraterna, moderaterna och folkpartisterna inför 1980 års folkomröstning.³ För att förstå de finare implikationerna av detta upplevda misslyckande, skall vi ge en kort översikt över det traditionella svenska fempartisystemet (jf. Vedung, 1988 och 1989).

Det svenska fempartisystemet har varit fruset sedan slutet av första världskriget (Back & Berglund, 1978; Berglund & Lindström, 1978; Bäck, 1980). Det har vidare betecknats som extremt endimensionellt. Ideologiskt grupperar sig partierna längs en enda skala, vänster-högerdimensionen. Denna konfliktlinje går i grunden tillbaka på den ekonomiska kampen mellan kapital och arbete, företagare och anställda, bourgeoisie och proletariat. Vänsterpartier har med hjälp av den politiska makten sökt mildra eller få slut på vad de uppfattat som ekonomisk exploatering av arbetaren och tjänstemannen under det att högerpartier har hävdade att staten inte bör spela någon framträdande roll i ekonomin ty det skulle reducera marknadskrafternas naturliga spel, inskränka individernas frihet samt hämma deras initiativkraft och arbetslust.

Vänster-högerlinjen summerar därför inställningen i en lång rad sakfrågor, som rör graden av offentligt inflytande över det enskilda näringslivet, publikt eller privat ägande av produktionsmedlen, planhushållning contra marknadsekonomi, större eller mindre omfördelning av materiella resurser, större eller mindre socialpolitiska program samt större eller mindre offentlig sektor. Ordningsföljden på 1970-talet längs vänster-högerdimensionen mellan de fem traditionella svenska partierna var kommunister, socialdemokrater, folkpartister, centerpartister och moderater. Denna rangordning illustreras i figur 1.

Figur 1. De fem rigsdagspartierna på vänster-högerdimensionen

Figuren bygger på en kraftig generalisering av partiernas ideologiska grunduppfattningar. I den pedagogiska överblick som denna förenkling skapar ligger diagrammets styrka.

Men schematiseringen har också avigsidor. Klarheten i rangordningen överdrivs. I flera frågor under 1950- och 1960-talen låg folkpartiet till vänster om bondeförbundet/centerpartiet. För att få fram de övergripande placeringarna tvingas vi bortse från dylika avvikelser i enskildheter.

Figuren är också statisk och fångar inte förändringar över tid. Den rangordning som exponeras har inte varit stabil ända sedan allmän och lika rösträtt började tillämpas år 1920. Folkpartister och bondeförbundare (centerpartister) har då och då bytt plats med varandra i det politiska mittfältet. Under 1920-talet låg förmodligen de liberala partierna till vänster om bondeförbundet, under 1930- och 1950-talen till höger.

Den svenska partisplittringen – eller mångfalden om man så vill – har modererats av ett annat stående inslag i spelet mellan partierna: blockpolitiken. Socialdemokrater och kommunister har förenats i ett socialistiskt block, folkpartister, centerpartister och moderater i ett borgerligt block. Gränsen mellan blocken markeras med ett vertikalt streck i figur 1.

Ett tredje framträdande drag i modern svensk partipolitik är socialdemokraternas ställning som statsbärande parti. Vid mitten av 1970-talet hade detta parti sedan den stora världskrisen på 1930-talet ständigt suttit i regeringsställning, ensamt eller som dominerande koalitionspartner.⁴

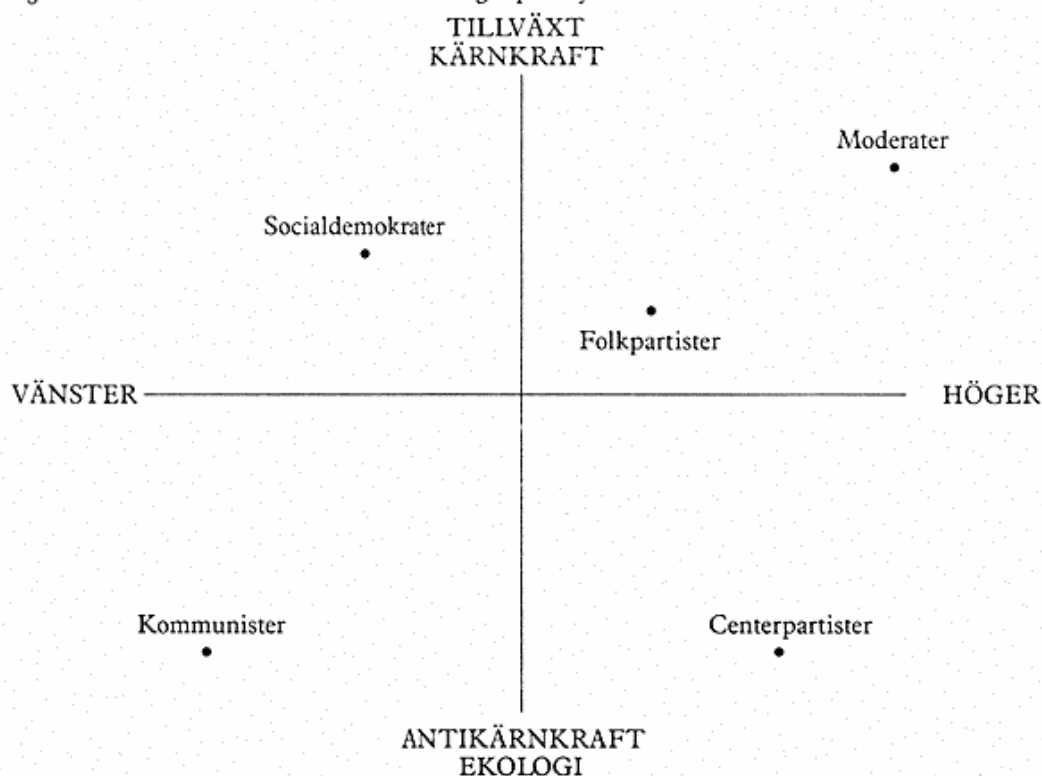
Framväxandet under sent 1960-tal och tidigt 1970-tal av en ny oro för miljön och de ekologiska sambanden utsatte de ingrodda mönstren i det svenska partisystemet för påfrestningar. De fem traditionella partierna lyckades emellertid hantera merparten av sakfrågorna på ett sätt som inte väckte alltför stort missnöje. Det stora undantaget var kärnkraften.

Det svenska kärnkraftsprogrammet – ofta betecknat som världens största per capita räknat – blev på våren 1973 plötsligt föremål för en häftig offentlig debatt. Partiernas ståndpunktsmönster i kärnkraftsfrågan avvek starkt från den vanliga vänster-högergrupperingen. Arvfienderna socialdemokrater och moderater men även folkpartisterna fortsatte som kärnkraftsförespråkare. Centerpartister och kommunister var från början anhängare men förvandlades mellan 1973 och 1975 till klara motståndare. Den skarpa konflikten mellan kärnkraftsvänner och kärnkraftsförespråkare gav ökad tyngd åt en latent tillväxt-ekologidimension i svensk politik. Den nya konfliktsituationen, med två konfliktdimensioner på partipolitisk elitnivå i stället för en, återges i figur 2.

Partierna grupperar sig som synes på ett sätt, som klart avviker från det vanliga vänster-högermönstret. Centerpartister och kommunister förenas i en antikärnkraftsfront, socialdemokrater, folkpartister och moderater i en kärnkraftsfront. Att moderater och socialdemokrater drives på i en riktning medan centern och kommunisterna driver på i en annan är ovanligt – men ingalunda unikt – i svensk partipolitik.

Figur 2 visar att kärnkraftskonflikten längs tillväxt-ekologidimensionen skapade spänningar i det traditionella mönstret för samarbete mellan partierna längs

Figur 2. De två huvuddimensionerna i Sveriges partisystem år 1975

Anm.: Figuren är tagen från Vedung (1988).

vänsterhögerlinjen. Utan tvivel var vänster-högeraxeln fortfarande viktigast. Men kärnkraften gav upphov till störningar i tvåblockmönstret genom att skapa motsättningar mellan kommunister och socialdemokrater och mellan centerpartister och övriga borgerliga (Vedung, 1979a, 1979 b, 1980, 1981 och 1988).

Konflikten mellan kärnkraftsvänner och kärnkraftmotståndare betraktas här som en del av en mer omfattande *tillväxt-ekologidimension*. Denna konfliktdimension avser klyftan mellan en politisk världsåskådning, som betonar gynnsamma konsekvenser av fortsatt materiell tillväxt – högre sysselsättning, bättre bostäder, mer högkvalitativ mat för lägre pris, snabbare och bekvämare kommunikationer, högre levnadsstandard i allmänhet – och ett tankesystem som inte kan acceptera sådana konsekvenser av fortsatt tillväxt såsom förstörelse av jungfruliga vildmarker genom gruvsdrift, vägdragning, skogsavverkning, och byggande av kraftverksdammar, förstörelse av bördig jordbruksmark genom urbanisering, byggande av motorvägar och flygplatser, förstörelse av naturliga livsmiljöer för fisk, fåglar och däggdjur genom utdikning av våtmarker, avverkning av skog eller hot mot den mänskliga hälsan genom spridning av växtgifter och konstgödsel i lantbruk och skogsbruk.

Detta är inte vänster-högerdimensionen eftersom frågorna inte avser fördelning av makt och välfärd mellan dem som har och dem som inte har. I stället rör

de vilken sorts välfärd alla bör få och vilken nivå denna välfärd bör nå. Tillväxt-ekologidimensionen täcker frågor som rör nivå och typ av välfärd medan vänsterhögerdimensionen rör fördelning av välfärd bland medborgarna i samhället (Harmel & Yanda, 1982).

I 1976 års valrörelse framkallade centerledaren Thorbjörn Fälldins envetna antikärnkraftskampanj stöd från mängder av sympatisörer med de miljörelser, som började formeras omkring 1970. Fälldins upprepade löfte – eller prognos – att kärnkraften skulle vara avvecklad år 1985 bidrog till en politisk sensation: de borgerliga krafterna erövrade en majoritet av mandaten till riksdagen (se Petersson, 1977; Holmberg, Westerståhl & Branzén, 1977).

Som följd av valsegern bildades en ny borgerlig trepartiregering. Denna ministär var unik i Sveriges historia. Det var första gången någonsin som de tre borgerliga partierna lyckades ena sig om att tillsammans bilda en majoritetsregering. Kärnkraften hade visat sin potentiella sprängkraft i svensk politik.

Inom miljörelserna hoppades man allmänt att centern skulle göra allt för att stoppa kärnkraften. Men med enbart 24 procent av valmanskåren i ryggen kände sig partiledningen tvungen att kompromissa med de andra två, kärnkraftsvänliga partierna för att kunna utnyttja det enastående tillfället att få bilda en borgerlig regering och förvisa socialdemokraterna till oppositionsställning. Under de följande åren valde Fälldin att gå efter annan dagtinga med sin övertygelse i kärnkraftsfrågan för att rädda den unika trepartiregeringen. Vissa framsteg skedde för kärnkraftsmotståndarnas sak. Om någon avveckling kunde man emellertid inte tala. Centern lyckades inte ens åstadkomma ett klart stopp för den fortsatta utbyggnaden. Även om trepartiregeringen rämnade på kärnkraftsfrågan efter futtiga två år vid maktens köttgrytor, så tycktes centerns beredvillighet att kompromissa ha skadat partiets trovärdighet som kärnkraftsmotståndets starkaste fäste i landet (Vedung, 1979a; Petersson, 1979).

I brist på bättre alternativ så röstade åtskilliga miljövänner på centern även i septembervalet 1979. Men det fanns en växande känsla av att partiet i regeringsställning inte hade främjat kärnkraftsmotståndets sak på ett sätt som motsvarade förväntningarna.⁵

Tidigare år 1979 hade det politiska läget i kärnkraftsfrågan undergått en drastisk förändring i Sverige beroende på inverkan av en enstaka händelse i den internationella omgivningen. Kärnkraftsolyckan i Harrisburg, Pennsylvania, i mars, som täcktes minutiöst i svenska massmedia, tvingade de kärnkraftsvänliga socialdemokraterna att gå försiktigare fram. Under den första veckan i april godtogs det gamla kravet från centern och kommunisterna att låta frågan avgöras genom ett nationellt konsultativt referendum. De andra partierna följde omedelbart efter. Folkomröstningen skulle äga rum efter riksdagsvalet i september.

Referenduminstitutet används mycket sällan i svensk politik. Blott tre folkeomröstningar hade hållits tidigare: 1922 om totalförbud mot alkohol, 1957 om allmän tjänstepension och 1965 om högertrafik. Den nu förestående folkomröstningen skulle bli den fjärde i landets historia. På nytt hade kärnkraftsfrågan demonstrerat sin förmåga att skapa problem för den traditionella representativa svenska folkstyrelsen.

Folkomröstningen anordnades den 23 mars 1980 och resulterade i ett nederlag för antikärnkraftsrörelsen. Kärnkraftsalternativen lockade ungefär 60 procent jämfört med antikärnkraftsalternativets 39 procent (Holmberg & Asp, 1984; Johansson, 1980). Resultatet återges i tabell 1.

Tabell 1. Resultat av kärnkraftsomröstningen den 23 mars 1980

Linjer	Stödjande partier	Antal giltiga röster	Andel av giltiga röster	Valdeltagande
1	Moderaterna	904 968	18.9	
2	Socialdemokraterna Folkpartiet	1 869 344	39.1	
3	Centerpartiet Vpk	1 846 911	38.7	
Blankröster		157 103	3.3	
Totalt		4 778 326	100.0	75.6

Anm.:

Linje 1: Kärnkraften avvecklas ... För att bland annat minska oljeberoendet ... används högst de 12 kärnkraftsreaktorer som i dag är i drift, färdiga eller under arbete. Ingen ytterligare kärnkraftsutbyggnad skall förekomma...

Linje 2: Kärnkraften avvecklas ... För att bland annat minska oljeberoendet ... används högst de 12 kärnkraftsreaktorer som i dag är i drift, färdiga eller under arbete. Ingen ytterligare kärnkraftsutbyggnad skall förekomma...

Samhället skal ha ett huvudansvar för produktionen och distributionen av elektrisk kraft. Kärnkraftsverk och andra framtida anläggningar för produktion av elektrisk kraft av betydelse skall ägas av stat och kommun...

Linje 3: NEJ till fortsatt utbyggnad av kärnkraften ... Avveckling af nuvarande sex reaktorer i drift inom högst tio år...

Kärnkraftsmotståndarna, organiserade i Folkkampanjen mot kärnkraft, hade svårt att smälta nederlaget. Särskilt förbittrad var man över det sätt på vilket förlusten hade kommit till.

Att det blev två ja-alternativ uppfattades som en upprörande taktiskt spekulation av socialdemokraterna. I frågan om kärnkraftens framtid var deras linje identisk med den som stöddes av moderaterna. Därutöver innehöll emellertid socialdemokraternas linje ett tillägg om att kärnkraftsanläggningarna borde ägas av stat och kommun. Kärnkraftsmotståndarna hävdade att det lilla tillägget medvetet hade kommit till för att tvinga moderaterna att formulera ett eget alternativ.

De gemensamma formuleringarna i linje 1 och 2 gav också upphov till vrede. Först uttalades att kärnkraften skulle avvecklas i en inte närmare preciserad framtid. Före avvecklingen borde emellertid även de sex reaktorer som nu var antingen färdiga eller under byggnad laddas och tas i drift. Innan kärnkraftsverken skrotades ner skulle med andre ord kärnkraftskapaciteten fördubblas. Detta uppfattades som oärligt dubbelspel för att inte skrämja bort människor, som hyste en vag oro inför kärnkraften (Vedung, 1988).⁶

I »The Swedish Five-Party Syndrome and the Environmentalists« (Vedung, 1988), har jag understrukt vilken avgörande roll, som det etablerade partisystem spelat för uppkomsten av miljöpartiet de gröna. Detta framhävande av nationella politiska institutioner såsom partier och partisystem innebär inte att vi kan totalt bortse från det internationella miljömedvetandets betydelse. Däremot innebär det att den allmänt västerländska ideologiska miljöströmningen verkat via det etablerade nationella partisystemet.

Mer specifikt vill jag anknyta till en huvudhypotes, som framförts av statsvetaren Kay Lawson, vilken går ut på att alternativa organisationer uppstår när etablerade partier misslyckas med att erbjuda acceptabla former av förmedling mellan väljare och valda (Lawson, 1988). Bakom bildandet av miljöpartiet ligger två dylika förmedlingsmisslyckanden, båda nära förknippade med kärnkraften.

I regeringsställning lyckades centern inte fungera som förmedlande länk mellan gräsrotternas kärnkraftsmotstånd och statsledning, i varje fall inte på ett sätt som kunde tillfredsställa de kommande grundarna av miljöpartiet. Centerpartiet misslyckades med att etablera »raka rör« – för att använda en metafor som ofta brukades i debatten om löntagarfonder – mellan stora medborgargrupperns kärnkraftsoro och beslutsfattandet på riksnivå. Detta fiasco för ett etablerat parti som innebar en ledningsposition är en faktor bakom uppkomsten av ett nytt grönt parti i Sverige.

Vid sidan härav föreligger ett annat upplevt misslyckande, ett misslyckande som gäller den mer extraordinära beslutsordning som tillhandahålls av det etablerade politiska systemet, nämligen folkomröstning. I kärnkraftsmotståndarnas ögon ledde inte folkomröstningen till ett tillfredsställande resultat beroende på att den manipulerades av kärnkraftspartierna – socialdemokraterna, moderaterna och folkpartisterna. Sammanlänkningsförklaringen rör därför både det kärnkraftsnegativa centerpartiet och den representativa, parlamentariska inflytandekanalen och de kärnkraftspositiva partierna och den direktdemokratiska folkomröstningskanalen.

Sammenfattningsvis förklaras miljöpartiets uppkomst av de etablerade partiernas misslyckande att på ett tillfredsställande sätt kanalisera stora medborgargrupperns oro för kärnkraften till robusta beslut i statsledningen.

En decentraliserad partiorganisation

Miljöpartiets grundare ville skapa en organisation, som var mindre toppriden och byråkratiserad än de existerande partierna. Stor vikt lades vid deltagande. Allas möjlighet att delta i samhälleligt beslutsfattande var en grundprincip som miljöpartiet byggdes upp omkring. En annan var rotering. Politik skall inte vara ett heltidsyrke utan en bisyssla. Därför borde förtroendeuppdrag i partiet tidsbegränsas. En tredje princip var fördelning av sysslor. Ingen skulle tillåtas bli mångsysslare och samla på sig hur många uppdrag som helst (bland annat Domeij, Lindgren, intervjuer).

Dessa grundprinciper har tillåtits slå igenom i miljöpartiets interna organisationsstruktur. Decentralisering, lokalt inflytande, direkt demokrati och maktspredning är nyckelbegrepp i partiet organisationstänkande.

Partiet är organiserat på lokal, regional och nationell nivå. Lokalavdelningarnas gränser sammanfaller med primärkommunernas under det att regionala organ skapats i var och en av landets 28 riksdagsvalkretsar.

Kongressen, partiets högsta beslutande organ, sammanträder en gång om året. Detta är relativt ofta i jämförelse med de etablerade partierna, där kongresser hålls vartannat eller vart tredje år.⁷

Kongressen är samansatt enligt en geografisk och en storleksmässig representationsprincip. Den geografiska principen yttrar sig i att de 28 regionerna skickar två ombud oberoende av det antal medlemmar, som den regionala organisationen representerar. Storleksprincipen å andra sidan tar sig uttryck i att varje lokalavdelning får skicka en representant för varje påbörjat hundratal medlemmar. En avdelning med 50 medlemmar får alltså sända en, en avdelning med 610 sju företrädare osv. Ingen får vara delegat för mer än tre år.

Såväl lokalavdelningar som regioner och enskilda medlemmar kan lägga fram motioner i kongressen. Motionerna behandlas av kongressutskott, vars sammansättning i hög grad återspeglar den antihierarkiska andan inom partiet. Utskottsmedlemmarna väljs inte av kongressen, dvs. med majoritetsbeslut. Ombuden avgör själva vilket kongressutskott de skal tillhöra. Avsikten bakom alla dessa regler är naturligtvis att öka möjligheterna för gräsrotterna att öva inflytande över partiets ledning.

Partiets återstående nationella beslutsorgan, inklusive förtroenderådet och de fyra utskotten, och relationerna mellan dem uppvisar också antihierarkiska drag.

Förtroenderådet, det högsta beslutande organet mellan kongresserna, är sammansatt enligt en geografisk princip. Det är baserat på regionerna. Oberoende av partiets storlek skickar varje region ett ombud till förtroenderådet. Detta betyder att rådet varken är utsett av kongressen eller ansvarigt inför den.

I begynnelsen måste förtroenderådet sammanträda minst en gång var tredje månad. Från 1987 drogs ambitionsnivån ner till minst två gånger per år. Medlemmarna av de nationella utskottet får vara närvarande och delta i diskussionerna vid förtroenderådets möten. Röst rätt har de emellertid inte. Det finns nämligen en strikt regel som säger att ingen miljöpartist får vara full medlem av mer än ett nationellt organ samtidigt. Idén är naturligtvis än en gång att makten skall delegeras till de regionala ombuden och inte centraliseras till partiets nationella organ (Se exempelvis Bervå et al., 1983; Sahlin och Paulsson i *Nu kommer Miljöpartiet*: 63 ff., 67 ff.).

En annan organisatorisk egenhet är att den makt som i etablerade partier utövas av verkställande utskott i miljöpartiet är formellt uppdelad på två organ, politiska utskottet och administrativa utskottet. Båda utskotten, som utses av kongressen, har mellan fem och elva medlemmar, som utses för ett år i taget. Det är förbjudet att vara utskottsledamot i mer än sex år. En fjärdedel av medlemmarna förnyas varje år.

Från grundandet fram till kongressen i Sundsvall under påsken 1982 bestod politiska utskottet av nio ledamöter. Ett system med suppleanter saknades. Från och med sundsvallsmötet blev det elva ledamöter med var sin personlig suppleant.

Det politiska utskottet utformar partiets allmänna politik under det att förvaltningsutskottet sköter organisationens ekonomi. Ledande företrädare för miljöpartiet hävdar att denna uppdelning av ledningsfunktioner skiljer partiet från de etablerade partierna där både policyfunktionen och den ekonomiska funktionen ligger i de verkställande utskotten.

Det mest slående draget i miljöpartiets hela organisation är frånvaron av partiledare i traditionell bemärkelse. Från begynnelsen var ledarskapet kollektivt bland de elva ledamöterna av det politiska utskottet. Funktionen att vara »sammankallande« – ett uttryck som föredrogs framför »ledare« eller »ordförande« – roterade. Från och med sundsvallsmötet under påsken 1982 valdes sammankallande och vice sammankallande för tre månader i taget. Efter denna korta period måste de avgå och ersättas av andra personer i politiska utskottet. Den sammankallande var ansvarig för praktiska bestyr i samband med utskottsmöten. De agerade dock inte nödvändigtvis som ordförande under sessionerna. Genom detta rotationsarrangemang hoppades miljöpartiets fädrar kunna sprida inflytandet till alla medlemmar inom det politiska utskottet och hindra framväxten av en stark och självtillräcklig ledare.

Efter det svaga valresultatet i september 1982 började man välja sammankallande för tidsperioder på upp till ett och ett halvt år. Motivet var att underlätta umgänget med massmedia. Längre mandatperioder borde göra det lättare för journalister att hitta partiets företrädare och skapa förutsättningar för partiets ledning att presentera organisationens politik på ett sammanhängande sätt (Lindgren, 1984-01-17).

År 1985 modifierades systemet. Institutionen med sammankallande i politiska utskottet behölls, men mandattidens längd kom att variera. Hon kan verka under ett möte eller under ett helt år. Den sammankallande fyller fortfarande rent administrativa funktioner. Hon är ansvarig för att en dagordning görs upp och för att protokollen från mötena skickas ut efteråt. Hon kan också men behöver nödvändigtvis inte sitta ordförande under mötena. Från tid till annan agerar andra medlemmar av utskottet som ordförande.

Den verkliga innovationen 1985 var att ett system av språkrör infördes vid sidan av sammankallandeinstitutionen. Från och med nu väljer kongressen varje år två språkrör för partiet, en man och en kvinna. Språkrören behöver inte vara medlemmar av politiska utskottet. Hittills har emellertid språkrören alltid hämtats från politiska utskottet.

Det måste understrykas att språkrören helt och hållet betraktas som mellanled mellan partiet och media, inte som partiledare. De sitter exempelvis inte ordförande vid utskottsmöten, som vanliga partiledare gör.

Vid sidan av politiska utskottet utser kongressen också ett förvaltningsutskott, ett stadgeutskott och ett tidningsutskott. Samtliga utskott har elva ledamöter och elva suppleanter.

Den könsmässiga fördelningen i de fyra utskotten är viktig. Fördelningen skall alltid vara sex-fem. Om man inte lyckas få tag på fem kvinnor eller fem män, hålls platserna vakanta till dess ytterligare personer från minoritetsgruppen hinner rekryteras.

Miljöpartiets mystiska belägenhet

Från grundandet 1981 fram till 1988 års val utvecklades miljöpartiets stöd i folkopinionen på ett ganska förbryllande sätt. Partiet stod förbluffande starkt i opinionsmätningarna mellan valen och det erövrade mandat i årskilliga av landets kommuner. Men partiet misslyckades med att passera fyraprocentsvallen för representation i riksdagen. Vi kallar detta fenomenet för miljöpartiets mystiska belägenhet.

I riksdagsvalen 1982 och 1985 fick miljöpartiet inte mer än 1,65 och 1,5 procent av rösterna (Wörlund & Ersson, 1987). Dess valresultat var till och med sämre än Kristdemokratiska samlingspartiets (KDS: s, tidigare Kristen Demokratisk Samlings), som erhöll 1,86 procent 1982 och 2,3 procent 1985, det senare partiets bästa resultat sen starten 1964.

Miljöpartiets misslyckande att komma in i riksdagen 1982 och 1985 framgår klart av tabell 2.

Tabell 2. Fördelning av röster och riksdagsmandat vid valen 1982 och 1985

Parti	Procent, (Mandat) 1982	Procent, (Mandat) 1985	Förändring 1982-1985
Moderaterna	23.6 (86)	21.3 (76)	-2.3 (-10)
Centerpartiet	15.5 (56)	10.1 (44)	-5.4 (-12)
Folkpartiet	5.9 (21)	14.2 (51)	+8.3 (+30)
Socialdemokraterna	45.6 (166)	44.7 (159)	-0.9 (-7)
Vpk	5.6 (20)	5.4 (19)	-0.2 (-1)
Borgerliga, totalt	45.0 (163)	47.9 (172)	+2.9 (+9)
Socialister, totalt	51.2 (186)	50.1 (178)	-1.1 (-8)
KDS	1.9 (0)	2.3 (1)	+0.4 (+1)
Miljöpartiet	1.6 (0)	1.5 (0)	-0.1 (-)
Övriga	0.3 (0)	0.5 (0)	+0.2 (-)
Småpartier, totalt	3.8 (0)	4.3 (0)	+0.5 (+1)

Anm.: I 1985 års val gick centern och KDS fram med gemensamma valsedlar med beteckningen Centern. Siffran för centerpartiet inkluderar röster för centerlistor utan kandidater och listor med kandidater för både centern och KDS. - För 1985 är KDS med sitt enda mandat inkluderat i det borgerliga blocket. - 1982 erhöll miljöpartiet 1,65 procent med två decimaler. Detta är sänkt till 1,6 procent för att inte totalsumman inte skall bli 100,1 procent (se Holmberg & Gilljam, 1987: 24).

Miljöpartiet lyckades emellertid mycket bättre i kommunalvalen, vilka i det svenska systemet hålls samtidigt som riksdagsvalen. I en uppsats om miljöpartiets politiska geografi har Ingemar Wörlund och Svante Ersson (1987) visat att partiet i 1985 års val i en kommun fick 13 procent i kommunalvalet men bara två procent i riksdagsvalet. I åtskilliga andra kommuner fick partiet mellan sex och sju procent i kommunalvalet men bara mellan två och tre procent i riksdagsvalet. Samma tendens, om ock svagare, fanns också i 1982 års val. Tabell 3 ger en översikt över hur det gick i riksdagsvalet i partiets tio bästa kommuner vid 1982 respektive 1985 års kommunalval.

Tabell 3. Miljöpartiet 1982 och 1985: dess tio bästa kommuner; procent

1982			
Kommun	Kommunval	Riksdagsval	Skillnad
Ovanåker	6.3	3.1	3.2
Haninge	5.8	2.3	3.5
Nynäshamn	5.2	2.7	2.5
Lund	5.2	3.3	1.9
Höör	4.8	2.3	2.5
Lerum	4.8	2.4	2.4
Öckerö	4.7	2.1	2.6
Båstad	4.6	1.9	2.7
Jokkmokk	4.2	2.4	1.8
Hedemora	3.9	2.6	1.3
1985			
Kommun	Kommunval	Riksdagsval	Skillnad
Nynäshamn	12.8	2.3	10.5
Lund	6.7	3.1	3.6
Strömstad	6.4	2.4	4.0
Borlänge	6.2	2.4	3.8
Vingåker	6.2	2.8	3.4
Lerum	6.1	2.1	4.0
Höör	6.1	2.3	3.8
Borgholm	5.9	1.8	4.1
Tanum	5.9	2.5	3.4
Karlstad	5.8	1.9	3.9

Källa: Wörlund & Ersson (1987: 7 ff.).

Vi ser att miljöpartiet i valen 1982 och 1985 regelmässigt erövrat avsevärt färre röster i riksdagsvalet än i kommunalvalet. Av någon gåtfull anledning har de människor som röstat på miljöpartiet i kommunalvalen konsekvent övergivit partiet i riksdagsvalen.

Ett annat mystifierande drag är att partiet fick betydligt större stöd i opinionsmätningarna mellan valen än det lyckades attrahera på valdagen. Enligt Institutet för Marknadsundersökningar – IMU – ansåg 7 procent av de röstberättigade i april 1982 att miljöpartiet var bästa parti. Men i valet i september fick partiet bara 1,65 procent av rösterna. I maj 1985 låg man ånyo uppe i 3,5 procent i IMU:s opinionsmätningar men i valet nådde man bara upp till 1,5 procent av rösterna (IMU:s opinionsmätningar).

Mysteriets lösning: miljöpartiet hade ingen »kamrat fyra procent«

Varför lyckades miljöpartiet uppnå endast futtiga 1,6 procent av de totala antalet godkända röster 1982 och 1,5 procent 1985? Varför förmådde partiet inte kravla sig över den konstitutionella fyraprocentsspärren att det lyckades väl i kommunalvalen och stod relativt starkt i opinionsmätningarna före valen? Vad är förklaringen till vad vi kallat miljöpartiets mystiska belägenhet?

Till att börja med kan vi notera att miljöpartiets väljare var synnerligen rörliga och otrogna. I sin studie av 1985 års val har Sören Holmberg och Mikael Gilljam

(1987) funnit att miljöpartiets väljare uppvisar den lägsta partitroheten mellan valen. Endast 39 procent av dem som röstade för miljöpartiet 1982 röstade för partiet på nytt 1985. Denna mycket låga siffra skall jämföras med 63 för centern, 70 för kommunisterna, 71 för kristdemokraterna, 72 för moderaterna, 83 för liberalerna och 87 för socialdemokraterna. Miljöpartiets väljarkår var mer labil och rörlig än något annat svenskt partis.

Denna *labiliteitsfaktor* kan emellertid inte förklara mycket. Den kan inte kasta ljus över problemet varför miljöpartiet erövrat så lite röster i riksdagsval jämfört med kommunalval eller varför opinionssiffrorna dalat ju närmare valdagen man kommit. Labilitetsförutsättningen klarlägger inte orsaken till miljöpartiets mystiska belägenhet.

Låt oss därför pröva en annan förklaring, *partiledareffekten*. Längre trodde både forskare och politiker att partiledarna betydde väldigt lite för valresultatet i Sverige. År 1985 kunde emellertid statsvetaren Peter Esaiasson påvisa att partiledarnas popularitet har en viss effekt på hur särskilt borgerliga väljare röstar (Esaiasson, 1985: 105 ff.). Och Sören Holmberg och Mikael Gilljam har påvisat att det förelåg betydande partiledareffekter i 1985 års val. En stark partiledare är en faktor bland andra av betydelse för borgerliga väljare när de fattar beslut om hur de skall rösta (Holmberg & Gilljam, 1987: 159 ff.). Det kan mycket väl tänkas – även om vi inte säkert vet – att om miljöpartiet 1982 och 1985 haft en stark partiledare i stället för systemet med sammankallande och språkrör, så skulle särskilt borgerligt sinnade väljare lättare kunna attraheras av partiet.

Andra förklaringar till miljöpartiets låga procentandel i riksdagsvalen 1982 och 1985 kan sökas i de tre institutionella barriärer, som varje nykomling måste övervinna för att komma in i riksdagen: grundlagsbarriären, partistödsbarriären och mediabarriären.

Otvivelaktigt måste miljöpartiet föra en hård kamp mot *partistödsbarriären*. Eftersom varje parti får ekonomiskt stöd i proportion till antalet mandat i riksdagen, gynnas partier som redan passerat fyraprocentsspärren. Denna regel är betydelsefull eftersom det offentliga stödet uppgår till betydande belopp. Och den förstärks av det faktum att de ekonomiska stödprogram som finns på primärkommunal och landstingskommunal nivå också är knutna till representation i folkvalda församlingar. Även om mandattröskeln till landstingen ligger vid tre procent och tröskel helt saknas i de kommunala valen, så missgynnas nykomlingar av de ekonomiska stödreglerna (Gidlund, 1983: 11ff., 231ff., 269ff.).

Troligen missgynnades miljöpartiet också av *mediabarriären*, dvs. de regler som gäller för deltagande i vissa valprogram i Sveriges radio och television. Endast partier som passerat fyraprocentgränsen och fått mandat i riksdagen tillåts medverka i vissa speciella valprogram i de svenska etermedia. Detta innebär inte att småpartier är helt utestängda från dessa media. De kan förekomma i den dagliga nyhetsrapporteringen där sedvanliga regler för nyhetsvärdering gäller. Det betyder emellertid att de är utestängda från deltagande i en viktig grupp av program, som åtnjuter betydande popularitet bland svenska tittare och lyssnare.

Samtliga hittills anförda förklaringar lider emellertid av en allvarlig svaghet när de används för att förklara miljöpartiets valnederlag 1982 och 1985. De kan

inte förklara varför miljöpartiet stått så starkt i opinionsmätningar mellan valen och lyckats så bra i kommunalvalen men misslyckats i riksdagsvalen.

Det finns emellertid en annan förklaring, som kastar ljus över dessa diskrepanser, över miljöpartiets mystiska belägenhet. Denna förklaring kan kallas »miljöpartiet har ingen kamrat fyra procent«.

Föreställningen om att miljöpartiet inte har någon »kamrat fyra procent« baserar sig på en blockfaktor, som hänger samman med fyraprocentströskeln till riksdagen (se till exempel Särllvik, 1974: 383). Denna spärr tycks nämligen fungera som en inbjudan till strategisk röstning, vilket leder till fanflykt från miljöpartiet men drar extra röster till vänsterpartiet kommunisterna.

Att vpk suger åt sig vissa strategiska röster måste förstås mot bakgrund av den roll som partiet spelar i svensk blockpolitik. Kommunisterna brukar alltid stödja socialdemokratiska regeringar i kritiska lägen i riksdagen. Vanligtvis har de tre borgerliga partierna fler mandat än socialdemokraterna ensamme. Från 1973 till 1976 och 1985 till 1988 hade socialdemokraterna 43,6 och 44,7 procent medan de borgerliga hade 48,8 och 47,9 procent av rösterna. Men tack vare stöd från kommunisterna, som erövrade 5,3 respektive 5,4 procent, kunde de socialdemokratiska regeringarna sitta kvar. Om kommunisterna hade misslyckats med att nå fyra procent och därmed hamnat utanför riksdagen, så skulle socialdemokraterna med all sannolikhet ha nödgats avgå. Detta skapar motiv för vänstersympatiserande socialdemokrater att lägga sina röster på vpk för att behålla dem i parlamentet och därigenom säkra ett socialdemokratiskt maktinnehav.

Strategiskt socialdemokratiskt röstande underlättas också av att kommunisterna redan varit representerade och därmed visat att de är kapabla att klara fyraprocentsspärren. En strategisk röst för vpk blir troligen inte bortkastad i den bemärkelsen att kommunisterna inte kommer in i riksdagen.

Det finns vissa belegg för att »kamrat fyra procent« – som fenomenet med socialdemokratiskt röstande på kommunisterna skämtsamt kallas i Sverige – verkligen existerar. En tredjedel av dem som röstade på vpk i 1982 års val angav socialdemokraterna som sitt bästa parti.

Miljöpartiet å andra sidan missgynnas av strategiskt röstande som drivs fram av fyraprocentsspärren. För miljöpartiet finns ingen kamrat fyra procent. Det faktum att miljöpartiet aldrig hade lyckats forcera fyraprocentsvallen talar mot partiet. En röst för ett sådant parti kunde framställas som bortkastad, eftersom partiet med viss sannolikhet inte skulle lyckas komma i riksdagen.

Men avgörande är att det inte funnits någon blockfaktor som kunnat hjälpa miljöpartiet i detta läge. I motsats till vpk har miljöpartiet envetet vägrat inordna sig i någon av de två blockfällorna. I stället kommer partiet att ta ställning i varje enskild fråga. Detta betyder att väljare som vill stödja ett visst block avskräckts från att stödja miljöpartiet.

I den vardagliga riksdagslunken mellan valen är blockpolitiken vanligtvis mindre uppenbar. Såkallade »breda lösningar« över blockgränsen är inte ovanliga. Detta mjukare klimat har troligen gynnat miljöpartiet, vilket tar sig uttryck i framryckningar i opinionsmätningarna. Under valkampanjerna träder blocktillhörighet och vem skall bilda nästa regering klarare i förgrunden. Detta har hårt

drabbat miljöpartiet, som ju programmässigt är och med rätta betraktas som opålitligt i detta avseende. Folk som tidigare sagt sig sympatisera med miljöpartiet tenderar att återvända till blockfällorna. Denna blockfaktor bidrog med stor sannolikhet till miljöpartiets fiasco i riksdagsvalen 1982 och 1985.

Tredje gången gillt: grönt ljus för miljöpartiet

I 1988 års val inträffade det som få trodde vara möjligt: miljöpartiet de gröna lyckades komma in i riksdagen. Och väljarna visade grönt på ett mycket tydligt sätt. Miljöpartiet erövrade 5,6 procent av rösterna i valet. Resultatet av 1988 års riksdagsval framgår av tabell 4.

Flera faktorer förklarar miljöpartiets framgång. En viktig orsak torde ha varit *miljöfrågornas framträdande plats* på den politiska dagsordningen. Aldrig förut har nogen svensk valrörelse i så hög grad som 1988 års dominerats av miljöfrågorna. Under valkampanjen översvämmades svenska folket av nyheter om säldöden i Kattegatt, om giftalger, om försurningen av skogen, om dioxin i mjölken, om hoten mot ozonlagret. Partierna försökte överbjuda varandra i miljöengagemang. Till miljöfrågornas framträdande placering på den politiska agendan bidrog säkerligen de goda ekonomiska konjunkturerna. Arbetslöshet och sysselsättning utgjorde inga problem. Allt detta måste rimligen ha riktat uppmärksamheten mot miljöpartiet och gynnat detta parti.

Tabell 4. Fördelning av röster och riksdagsmandat vid valen 1985 och 1988

Parti	Procent, (Mandat) 1988	Procent, (Mandat) 1985	Förändring 1985-1988
Moderaterna	18.4 (66)	21.3 (76)	-2.9 (-10)
Centerpartiet	11.4 (42)	10.1 (44)	+1.3 (-2)
Folkpartiet	12.3 (44)	14.2 (51)	-1.9 (-7)
KDS	3.0 (0)	2.3 (1)	+0.7 (-1)
Socialdemokraterna	43.5 (156)	44.7 (159)	-1.2 (-3)
Vpk	5.9 (21)	5.4 (19)	+0.5 (+2)
Borgerliga, totalt	42.1 (152)	47.9 (172)	-5.8 (-20)
Socialister, totalt	49.4 (177)	50.1 (178)	-0.7 (-1)
Miljöpartiet	5.6 (20)	1.5 (0)	+4.1 (+20)
Småpartier, totalt	3.8 (0)	4.3 (0)	+0.5 (+1)

Anm.: I 1985 års val gick centern och KDS fram med gemensamma valsedlar med beteckningen Centern. Siffran för centerpartiet inkluderar röster för centerlistor utan kandidater och listor med kandidater för både centern och KDS. - För 1985, men inte 1988, är KDS med sina röstsiffror och sitt enda mandat inkluderat i det borgerliga blocket (se Holmberg & Gilljam, 1987: 24).

En annan faktor kan ha varit *politikerföraktet*. Under hela våren dominerade den så kallade Ebbe Carlsson-affären som följetong i massmedia och politisk debatt. Ebbe Carlsson, en privatman, fick i uppdrag av justitieminister Anna-Greta Leijon att bedriva hemliga spaningar efter Olof Palmes mördare, vid sidan av den officiella spaningsledningen inom polisen och vid sidan av åklagarmyndigheten.

Efter en politisk storm tvingades justitieministern avgå. De offentliga utskotts-förhör som följde stärkte förmodligen motviljan mot slingriga politiker. Denna politikerleda gynnade troligen miljöpartiet, som tar avstånd från yrkespolitiker och politiskt mångsyssleri och vill göra politik till en uppgift för amatörer och lekmän. Troligen ligger det således en del protest i miljöpartiets stora framgång.

Det fanns tendenser till att avsaknaden av kamrat fyra procent skulle verka till miljöpartiets nackdel. Partiet gick något tillbaka i opinionssiffrorna föra valet. Men partiet stod så pass starkt i utgångsläget att det lyckades rida ut stormen.

Noter

1. Framställningen är i allt väsentligt identisk med en engelskspråkig uppsats (Vedung, 1989), som författats samtidigt. Artikeln gjordes färdig i november 1988. – Ett hjärtligt tack framföres till Laïla Grandin, Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala, för hjälp med utskrivning.
2. Det första lokala miljöpartiet bildades i Ängelholm i Skåne 1972. Senare grundades liknande partier i Båstad, Halmstad, Falkenberg, Borgholm och Sollentuna.
3. Ang. framväxten av partiet, se till exempel Weinberg i *Nu kommer miljöpartiet*, Gahrton (1980) samt Bennulf (1987).
4. Undantag finns. Under perioderna 1936-1939 och 1951-1955 regerades landet av röd-gröna koalitioner – socialdemokrater – bondeförbundare respektive socialdemokrater – centerpartister. Under andra världskriget satt en samlingsregering, som omfattade alla partier utom kommunisterna. Om vi undantar dessa perioder så har samtliga regeringar bildats av socialdemokraterna ensamma. Det enda undantaget från denna allmänna regel är den av bondeförbundet bildade så kallade semesterregeringen 1936, som lyckades stanna vid makten i 100 dagar.
5. Ralph Monö, Ragnhild Pohanka och Eva Sahlin, alla tidigare sammankallande i partiets politiska utskott, i intervjuer i juli och augusti, 1982.
6. Detta har framhållits av Ralph Monö, Ragnhild Pohanka och Eva Sahlin i intervjuer i juli och augusti 1982.
7. Centerpartiet är ett undantag med årliga riksstämmor. – Under valår sammanträder kongressen två gånger per år. Detta var fallet 1982.

Litteratur

- Ahlmark, Per (1965). *Den svenska atomvapendebatten*, Stockholm: Aldus.
- Back, Pär-Erik & Sten Berglund (1978). *Det svenska partiväsendet*, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Bennulf, Martin (1987). *Miljöpartiet De gröna: dess framväxt och ideologi*, Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Berglund, Sten & Ulf Lindström (1978). *The Scandinavian Party Systems: A Comparative Study*, Lund: Studentlitteratur.
- Bervå, Jan-Erik et al. (1983). *Miljöpartiet: En studie av organisation och ledarskap*, projektarbete i förvaltning, Handelshögskolan, Stockholm: stencil.
- Bäck, Mats (1980). *Partier och organisationer i Sverige*, Stockholm: Liber.
- Domeij, Åsa, *Intervju*, 19 januari, 1988.
- Edfeldt, Åke W. (1969). *Kvicksilvergäddan*, Stockholm: Tiden.
- Erlander, Tage (1979). *Sjuttioatal*, Stockholm: Tiden.
- Esaïsson, Peter (1985). *Partiledarna inför väljarna: Partiledarnas popularitet och betydelse för valresultatet*, Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen, Rapport 1985: 4.
- Friberg, Mats & Johan Galtung, utg. (1984). *Rörelserna*, Stockholm: Akademilitteratur.

Efter en politisk storm tvingades justitieministern avgå. De offentliga utskotts-förhör som följde stärkte förmodligen motviljan mot slingriga politiker. Denna politikerleda gynnade troligen miljöpartiet, som tar avstånd från yrkespolitiker och politiskt mångsyssleri och vill göra politik till en uppgift för amatörer och lekmän. Troligen ligger det således en del protest i miljöpartiets stora framgång.

Det fanns tendenser till att avsaknaden av kamrat fyra procent skulle verka till miljöpartiets nackdel. Partiet gick något tillbaka i opinionssiffrorna föra valet. Men partiet stod så pass starkt i utgångsläget att det lyckades rida ut stormen.

Noter

1. Framställningen är i allt väsentligt identisk med en engelskspråkig uppsats (Vedung, 1989), som författats samtidigt. Artikeln gjordes färdig i november 1988. – Ett hjärtligt tack framföres till Laïla Grandin, Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala, för hjälp med utskrivning.
2. Det första lokala miljöpartiet bildades i Ängelholm i Skåne 1972. Senare grundades liknande partier i Båstad, Halmstad, Falkenberg, Borgholm och Sollentuna.
3. Ang. framväxten av partiet, se till exempel Weinberg i *Nu kommer miljöpartiet*, Gahrton (1980) samt Bennulf (1987).
4. Undantag finns. Under perioderna 1936-1939 och 1951-1955 regerades landet av röd-gröna koalitioner – socialdemokrater – bondeförbundare respektive socialdemokrater – centerpartister. Under andra världskriget satt en samlingsregering, som omfattade alla partier utom kommunisterna. Om vi undantar dessa perioder så har samtliga regeringar bildats av socialdemokraterna ensamma. Det enda undantaget från denna allmänna regel är den av bondeförbundet bildade så kallade semesterregeringen 1936, som lyckades stanna vid makten i 100 dagar.
5. Ralph Monö, Ragnhild Pohanka och Eva Sahlin, alla tidigare sammankallande i partiets politiska utskott, i intervjuer i juli och augusti, 1982.
6. Detta har framhållits av Ralph Monö, Ragnhild Pohanka och Eva Sahlin i intervjuer i juli och augusti 1982.
7. Centerpartiet är ett undantag med årliga riksstämmor. – Under valår sammanträder kongressen två gånger per år. Detta var fallet 1982.

Litteratur

- Ahlmark, Per (1965). *Den svenska atomvapendebatten*, Stockholm: Aldus.
- Back, Pär-Erik & Sten Berglund (1978). *Det svenska partiväsendet*, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Bennulf, Martin (1987). *Miljöpartiet De gröna: dess framväxt och ideologi*, Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Berglund, Sten & Ulf Lindström (1978). *The Scandinavian Party Systems: A Comparative Study*, Lund: Studentlitteratur.
- Bervå, Jan-Erik et al. (1983). *Miljöpartiet: En studie av organisation och ledarskap*, projektarbete i förvaltning, Handelshögskolan, Stockholm: stencil.
- Bäck, Mats (1980). *Partier och organisationer i Sverige*, Stockholm: Liber.
- Domeij, Åsa, *Intervju*, 19 januari, 1988.
- Edfeldt, Åke W. (1969). *Kvicksilvergäddan*, Stockholm: Tiden.
- Erlander, Tage (1979). *Sjuttioatal*, Stockholm: Tiden.
- Esaïsson, Peter (1985). *Partiledarna inför väljarna: Partiledarnas popularitet och betydelse för valresultatet*, Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen, Rapport 1985: 4.
- Friberg, Mats & Johan Galtung, utg. (1984). *Rörelserna*, Stockholm: Akademilitteratur.

- Gahrton, Per (1980). *Det behövs ett framtidsparti*, Stockholm: Prisma.
- Gidlund, Gullan M. (1983). *Partistöd*, Stockholm: Liber.
- Harmel, Robert & Kenneth Yanda (1982). *Parties and Their Environments: Limits to Reform?*, New York: Longman.
- Holmberg, Sören & Kent Asp (1984). *Kampen om kärnkraften: En bok om väljare, massmedia och folkomröstningen 1980*, Stockholm: Prisma.
- Holmberg, Sören & Mikael Gilljam (1987). *Väljare och val i Sverige*, Stockholm: Bonniers.
- Holmberg, Sören & Jörgen Westerståhl & Karl Branzén (1977). *Väljarna och kärnkraften*, Stockholm: Liber.
- Institutet för Marknadsundersökningar, *Opinionsmätningar*, Stockholm: stencil.
- Johansson, Leif (1980). *Kärnkraftsomröstningen i kommunerna*, Lund: Studentlitteratur.
- Lawson, Kay (1988). »When Linkage Fails«, pp. 13-38 in K. Lawson & P. H. Merkl (eds.), *When Parties Fail: Emerging Alternative Organizations*, Princeton, NJ.: Princeton University Press.
- Lindgren, Jill, *Intervju*, 17 januari, 1984; 19 januari, 1988.
- Monö, Ralph, *Intervju*, 18 juni, 1982.
- Nu kommer Miljöpartiet: Om Miljöpartiet av miljöpartister med det officiella partiprogrammet*, Stockholm: Timo Förlag, 1982.
- Petersson, Olof (1977). *Valundersökningar, Rapport 2, Väljarna och valet 1976*, Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Petersson, Olof (1979). *Regeringsbildningen 1978*, Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Pohanka, Ragnhild, *Intervju*, 22 juni och 4 juli, 1982.
- Sahlin, Eva, *Intervju*, July 9, 1982.
- Schoonmaker, Donald (1988). »The Challenge of the Greens to the West German Party System«, pp. 41-75 in K. Lawson & P. H. Merkl (eds.), *When Parties Fail: Emerging Alternative Organizations*, Princeton, NJ.: Princeton University Press.
- Svenska Institutet för Opinionsundersökningar, *Väljarbarometrar*, Stockholm: stencil.
- Särilvik, Bo (1974). »Sweden: The Social Bases of the Parties in a Developmental Perspective«, pp. 371-434 in Richard Rose (ed.), *Electoral Behavior: A Comparative Handbook*, New York: Free Press.
- Vedung, Evert (1979a). *Kärnkraften och regeringen Fälldins fall*, Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Vedung, Evert (1979b). »Kärnkraften ger ny blockbildning i politiken«, *Tvärsmitt*, 1, pp. 42-48.
- Vedung, Evert (1980). »Kärnkraften och partisystemet i Sverige«, *Politica*, 1980: 1, pp. 108-139.
- Vedung, Evert (1981). »Tillväxt-ekologidimensionen igen«, *Sociologisk Forskning*, pp. 48-51.
- Vedung, Evert (1988). »The Swedish Five-Party Syndrome and the Environmentalists«, pp. 76-109 in K. Lawson & P. H. Merkl (eds.), *When Parties Fail: Emerging Alternative Organizations*, Princeton, NJ.: Princeton University Press.
- Vedung, Evert (1989). »The Swedish Greens: Opinion Success and Electoral Failure«, in F. Müller-Rommel (ed.), *New Politics in Western Europe: The Rise and Success of Green Parties and Alternative lists*, Boulder, CO: Westview Press, forthcoming.
- Wörlund, Ingemar & Svante Ersson (1987). *Miljöpartiets politiska geografi 1982-1985*, Umeå universitet: Statsvetenskapliga institutionen, stencil.